

овий документ DIGNITY

ЗМЕНШЕННЯ ПЕРЕПОВНЕНОСТІ У МІСЦЯХ ПОПЕРЕДНЬОГО УВ'ЯЗНЕННЯ ТА ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ В КОНТЕКСТІ COVID-19

ЗБІЛЬШЕННЯ ЗАСТОСУВАННЯ ЗАХОДІВ, НЕ ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ ПОЗБАВЛЕННЯМ ВОЛІ

Автор: Тереза Марія Риттер та Каліопі Камбанелла

овий документ DIGNITY

ЗМЕНШЕННЯ ПЕРЕПОВНЕНОСТІ У МІСЦЯХ ПОПЕРЕДНЬОГО УВ'ЯЗНЕННЯ ТА ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ В КОНТЕКСТІ COVID-19

ЗБІЛЬШЕННЯ ЗАСТОСУВАННЯ ЗАХОДІВ, НЕ ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ ПОЗБАВЛЕННЯМ ВОЛІ

Автор: Тереза Марія Риттер та Каліопі Камбанелла

Червень 2020

Довідковий документ DIGNITY
ЗМЕНШЕННЯ ПЕРЕПОВНЕНОСТІ У
МІСЦЯХ ПОПЕРЕДНЬОГО
УВ'ЯЗНЕННЯ ТА ПОЗБАВЛЕННЯ
ВОЛІ В КОНТЕКСТІ COVID-19

ЗБІЛЬШЕННЯ ВИКОРИСТАННЯ ЗАХОДІВ, НЕ ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ ПОЗБАВЛЕННЯМ ВОЛІ
Автор: Тереза Марія Риттер та Каліопі Камбанелла

© 2020 DIGNITY – Данський інститут із протидії катуванням www.dignity.dk

Усі права захищені. Зміст цієї публікації може вільно використовуватися та копіюватися для освітніх та інших некомерційних цілей, за умови, що будь-яке таке відтворення визнає інститут «DIGNITY» як першоджерело.

Ця публікація була підготовлена за щедрої підтримки Міністерства закордонних справ Данії

ISBN: 978-87-93675-30-8 (друковане видання)

Данський інститут з протидії катуванням «DIGNITY» є незалежною неурядовою організацією.

З моменту свого заснування в 1982 році «DIGNITY» докладє зусиль для створення світу, вільного від катувань та жорстокого поводження. Наша мета – полегшити страждання людей від катувань та інших форм жорстокого поводження, запобігти катуванню та бути глобальною силою у набутті нових знань про катування та його наслідки.

Головний офіс інституту «DIGNITY» розташований у м. Копенгаген із представництвами в Аммані та Тунісі. Ми працюємо з більш ніж 20 країнами світу в партнерстві з правозахисними організаціями та державними установами у сферах реабілітації, дослідження, попередження, міжнародного розвитку та адвокації.

CONTENTS

ВСТУП	6
ОГЛЯД ЗАГАЛЬНИХ ЗАХОДІВ, НЕ ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ ПОЗБАВЛЕННЯМ ВОЛІ, ТА КВАЛІФІКАЦІЙНІ КРИТЕРІЇ	8
ВИЗНАЧЕННЯ ЗАХОДІВ, НЕ ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ ПОЗБАВЛЕННЯМ ВОЛІ	9
1. ВСТУП	11
2. КЕРІВНІ ПРИНЦИПИ	13
А. Принцип законності, необхідності та пропорційності	13
В. Принцип недискримінації та увага до питань вразливості	14
С. Принцип гуманного поводження	15
3. ЗАХОДИ, НЕ ПОВ'ЯЗАНИ З ПОЗБАВЛЕННЯМ ВОЛІ, НА СТАДІЇ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ	17
4. ЗАХОДИ, НЕ ПОВ'ЯЗАНИ З ПОЗБАВЛЕННЯМ ВОЛІ, НА СТАДІЇ СУДОВОГО РОЗГЛЯДУ ТА ВИНЕСЕННЯ ВИРОКУ	19
5. ЗАХОДИ, НЕ ПОВ'ЯЗАНИ З ПОЗБАВЛЕННЯМ ВОЛІ, НА ПІСЛЯСУДОВІЙ СТАДІЇ	21
А. Умовно-дострокове звільнення	22
В. Тимчасове звільнення	23
С. Звільнення з гуманних міркувань	23
D. Помилування або амністія	23
E. Нагляд за допомогою електронних засобів	24
6. ВИСНОВОК	25
КІНЦЕВІ ВІНОСКИ	26

ВСТУП

Пандемія COVID-19 виявила та посилила згубні наслідки переповненості в'язниць, а отже ми маємо історичну нагоду побороти руйнівне явище хронічної переповненості в'язниць. Держави повинні вжити рішучих та невідкладних дій і заходів для зменшення чисельності ув'язнених і переповненості з метою ефективного запобігання та контролю за розповсюдженням COVID-19 в умовах тримання під вартою.

ЧОМУ потрібно вирішити питання переповненості в'язниць?

1. Переповненість в'язниць сама по собі може бути прирівняна до нелюдського або принизливого поведіння або покарання, оскільки це перешкоджає забезпеченню безпечних і гуманних умов тримання під вартою та поведіння з ув'язненими, що також часто призводить до інших порушень прав людини. Це також стримує процес ресоціалізації та реінтеграції в'язнів до суспільства після звільнення та серйозно ускладнює управління в'язницею.
2. У контексті COVID-19, переповненість практично унеможлиблює заходи охорони здоров'я. В'язниці є розсадником інфекційних захворювань через численні проблеми зі здоров'ям ув'язнених, неминучий близький контакт і поганий доступ до санітарії та медичної допомоги. Таки чином, ув'язнені наражаються на вищий ризик зараження, що посилюється через переповнення. Оскільки питання охорони здоров'я в пенітенціарних установах прямо пов'язане із громадським здоров'ям, спалах COVID-19 у в'язниці також буде серйозним ризиком для здоров'я населення.

ЯКІ заходи можна вжити?

3. **Зменшення кількості затримань:** Необхідно докласти зусиль для скорочення кількості нових відправлень до місць попереднього ув'язнення та в'язниць шляхом вживання заходів, не пов'язаних із позбавленням волі, на стадіях досудового розслідування та винесення вироку.
4. **Збільшення кількості звільнень:** Прискорення процесу звільнення попередньо ув'язнених і засуджених в'язнів, використовуючи програми безумовного або умовного дострокового звільнення та вживання інших заходів, не пов'язаних із позбавленням волі.

ЩО таке заходи, не пов'язані з позбавленням волі?

5. Будь-які рішення відповідального органу влади щодо забезпечення виконання підозрюваним, звинуваченим або засудженим у кримінальному правопорушенні певних умов і зобов'язань, які не передбачають затримання або ув'язнення. Ці рішення можуть бути винесені на будь-якій стадії кримінального судочинства.

ЯК слід вживати цих заходів?

6. Дотримуйтесь міжнародного права та стандартів у частині зменшення практик затримання та позбавлення волі, а також завчасно розглядайте питання щодо застосування заходів, не пов'язаних із позбавленням волі, де це доречно.
7. Рішення щодо застосування заходів, пов'язаних або не пов'язаних із позбавленням волі, повинні базуватись на таких принципах:
  - a) Принцип законності, необхідності та пропорційності
  - b) Принцип недискримінації та увага до питань вразливості
  - c) Принцип гуманного поводження

ХТО має виносити рішення щодо таких заходів?

8. **На стадії досудового розслідування:** Поліція, прокуратура та судова влада повинні розглянути можливість застосування альтернатив досудовому триманню під вартою, які не передбачатимуть позбавлення волі, з урахуванням питань, пов'язаних із COVID-19.
9. **На стадії судового розгляду:** Судова влада повинна розглянути можливість більш широкого застосування санкцій, не пов'язаних із позбавленням волі, як альтернативу ув'язненню та відкласти винесення тюремних вироків з огляду на пандемію COVID-19.
10. **На післясудовій стадії:** Адміністрації в'язниці, судовій владі, комісіям з питань умовно-дострокового звільнення та іншим органам виконавчої влади слід розглянути можливість застосування програм дострокового або тимчасового звільнення з огляду на пандемію COVID-19.

ОГЛЯД ЗАГАЛЬНИХ ЗАХОДІВ, НЕ ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ ПОЗБАВЛЕННЯМ ВОЛІ, ТА КВАЛІФІКАЦІЙНІ КРИТЕРІЇ

СТАДІЇ ПРОЦЕСУ КРИМІНАЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА	СТАДІЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ	СТАДІЯ СУДОВОГО РОЗГЛЯДУ ТА ВИНЕСЕННЯ ВИРОКУ	ПІСЛЯСУДОВА СТАДІЯ
Заходи, не пов'язані з позбавленням волі	<ul style="list-style-type: none"> • Домашній арешт • Покладання зобов'язання звітувати • Обмеження залишити або відвідувати визначене місце • Зберігання проїзних документів відповідними органами влади • Звільнення під заставу або підписку про невіїзд • Нагляд за допомогою електронних засобів 	<ul style="list-style-type: none"> • Сплата штрафів • Винесення вироку з призначенням або відстроченням виконання • Передача на поруки або здійснення судового нагляду • Залучення до громадських робіт • Заміна кримінальної відповідальності альтернативними видами виправного впливу • Обмеження пересування • Нагляд за допомогою електронних засобів 	<ul style="list-style-type: none"> • Умовно-дострокове звільнення • Тимчасове звільнення • Звільнення з гуманних міркувань • Помилування або амністія • Нагляд за допомогою електронних засобів
Кандидати на звільнення, які очікують судового розгляду, заходів, не пов'язаних з позбавленням волі, або звільнення	<ul style="list-style-type: none"> • Особи під вартою в очікуванні судового розгляду, якщо не існує конкретних підстав вважати, що вони будуть (а) перешкоджати розслідуванню; • (b) вчиняти нові правопорушення (рецидив); або (с) ховатися від правосуддя. • Особи під вартою в очікуванні судового розгляду, якщо вони не становлять серйозної та конкретної загрози для інших. • Неповнолітні. • Жінки, з огляду на віктимізацію або обов'язки з догляду. 	<ul style="list-style-type: none"> • Особи, засуджені за незначні правопорушення, правопорушення, пов'язані з незаконним обігом наркотичних речовин, або ненасильницькі злочини. • Неповнолітні. • Правопорушниця, що зазнали віктимізації у минулому. • Вагітні жінки та жінки, що утримують дітей. 	<ul style="list-style-type: none"> • В'язні, засуджені за незначні правопорушення, правопорушення, пов'язані з незаконним обігом наркотичних речовин, або ненасильницькі злочини. • В'язні з низьким рівнем ризику, строк ув'язнення яких добігає кінця. • Особи, ув'язнені за технічні порушення умов звільнення на поруки або умовно-дострокового звільнення. • Особи з тяжкими психічними розладами або станом здоров'я, перебування яких у в'язниці означало б погіршення їх стану. • Неповнолітні. • Вагітні жінки та жінки, що виконують обов'язки з догляду.
Особи, які відносяться до групи високого ризику через COVID-19 (див. ВООЗ), щодо яких будуть вжиті запобіжні заходи, альтернативні в'язницьному ув'язненню	<ul style="list-style-type: none"> • Особи 65 років і старше • Особи будь-якого віку, що мають супутні захворювання, особливо якщо їх важко контролювати, включаючи: • Хронічне захворювання легень, астма середньої тяжкості або тяжка астма • Тяжкі серцеві хвороби, хронічні хвороби нирок, пацієнти, що проходять діаліз або хвороби печінки • Особи з ослабленим імунітетом (наприклад, через лікування раку, трансплантацію органів, імунну недостатність, поганий контроль ВІЛ/СНІД та тривале приймання ліків, що послаблюють імунітет) • Сильне ожиріння (ІМТ 40 або більше) або діабет 		
Суб'єкти системи правосуддя, відповідальні за рішення щодо заходів, пов'язаних і не пов'язаних із позбавленням волі	<ul style="list-style-type: none"> • Поліція • Прокуратура • Судові органи 	<ul style="list-style-type: none"> • Прокуратура • Судові органи 	<ul style="list-style-type: none"> • Виконавчі органи • Пенітенціарні служби • Комісії з питань умовно-дострокового звільнення • Судові органи

ВИЗНАЧЕННЯ ЗАХОДІВ, НЕ ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ ПОЗБАВЛЕННЯМ ВОЛІ

Заходи, не пов'язані з позбавленням волі, – це будь-які рішення відповідального органу влади щодо забезпечення виконання підозрюваним, звинуваченим або засудженим у правопорушенні певних умов і зобов'язань, які не передбачають ув'язнення. Ці рішення можуть бути винесені на будь-якій стадії кримінального судочинства.

Стадія досудового розслідування

- **Домашній арешт:** Зобов'язання жити у визначеному місці, зазвичай, вдома, під наглядом відповідного органу. Без дозволу наглядового органу особа під домашнім арештом не може змінювати місце проживання, роботи чи навчальний заклад.
- **Зобов'язання звітувати:** Зобов'язання звітувати суду, поліції або іншому державному органу на щоденній або періодичній основі.
- **Обмеження залишати або відвідувати визначене місце без дозволу:** Такі обмеження можуть включати вимогу не залишати або не входити у визначені місця або райони, або ж вимогу залишатися за визначеною адресою.
- **Зберігання проїзних документів відповідними органами влади:** Зобов'язання здати паспорт або інші документи, що посвідчують особу, відповідним органам влади.
- **Звільнення під заставу:** Звільнення під заставу це низка досудових обмежень, накладених на підозрюваного з метою дотримання судового процесу. Звільнення під заставу є умовним звільненням обвинуваченого під обіцянку з'явитися до суду в разі потреби. Як правило, заставу можна внести грошовими коштами, цінними паперами або нерухомим майном, яке тимчасово передається у власність суду, або іншого суб'єкта господарювання, що звільняє під заставу. Активи підлягають конфіскації, якщо підозрюваний або обвинувачений уникає правосуддя.
- **Нагляд уповноваженим органом:** Зобов'язання прийняти нагляд органом, уповноважений судом.
- **Нагляд за допомогою електронних засобів:** Нагляд за допомогою електронних засобів дає змогу судовим органам віддалено регулювати та контролювати просторову та періодичну діяльність підозрюваного (місцезнаходження, рух та графік). Правопорушник носить електронний браслет на щиколотці або зап'ясті, який повідомлятиме наглядові служби про відсутність особи під час комендантської години.

Стадія судового розгляду та винесення вироку

- **Сплата штрафів:** Зобов'язання сплатити суму грошей, визначену судом як альтернативну санкцію.
- **Призупинення виконання вироку (під наглядом або без нагляду):** Покарання у вигляді позбавлення волі, винесені після офіційної судимості за злочин, який засуджений не мусить відбувати. Такі вироки можуть бути умовними (не займатися злочинною діяльністю протягом певного періоду) або безумовними.
- **Відстрочення виконання вироку (під наглядом або без нагляду):** Рішення не виносити покарання за умови вчинення злочинцем певних дій, таких як проходження лікування від наркоманії або отримання психологічної допомоги. Залежно від результату, правопорушник може не отримати вирок. Умови відстрочення можуть контролюватися органом, визначеним судом.
- **Передача на поруки або здійснення судового нагляду:** Відповідно до наказу суду про направлення на пробацію, засуджений не повинен перебувати в ув'язненні, а знаходиться під наглядом судового органу, служби пробачії чи аналогічного органу впродовж визначеного періоду часу. Порушення наказу суду про направлення на пробацію, з великою вірогідністю, потягне за собою скасування пробачії, а отже порушнику доведеться відбути початковий вирок.
- **Залучення до громадських робіт:** Залучення до громадських робіт вимагає від правопорушника виконання неоплачуваної роботи під наглядом протягом визначеної кількості годин або виконання конкретного завдання на користь громади.
- **Заміна кримінальної відповідальності альтернативними видами виправного впливу для певних категорій правопорушників (психічно хворі, споживачі наркотиків):** Суд може замінити порушнику кримінальну відповідальність на реабілітаційне лікування протягом певного періоду часу.
- **Обмеження пересування:** Обмеження, які накладаються щодо місця проживання, пересування або подорожі до певних місць, визначених судом.
- **Нагляд за допомогою електронних засобів:** Див. вище.

Стадія після винесення вироку

- **Умовно-дострокове звільнення:** Це дострокове звільнення засуджених в'язнів на індивідуальних умовах, які покладаються після звільнення. Воно може бути обов'язковим, автоматичним або виноситись на розсуд суду. Умовно-дострокове звільнення завжди застосовується до тих звільнених, які не брали участі у злочинній діяльності. Також можуть накладатись і інші умови.
- **Тимчасове звільнення:** Відбування покарання переривається, а в'язень тимчасово звільняється за певних умов. Тимчасове звільнення зазвичай надається за виняткових обставин.
- **Звільнення з гуманних міркувань:** Рішення щодо звільнення приймається з міркувань гуманності, наприклад, через смертельну хворобу.
- **Помилування:** Помилування надається органами виконавчої влади (президентськими чи королівськими) і зазвичай є актом милосердя.
- **Нагляд за допомогою електронних засобів:** Див. вище.

1. ВСТУП

Світ стикнувся з безпрецедентною надзвичайною ситуацією у галузі охорони здоров'я через пандемію COVID-19. Пандемія відбувається в той час, коли глобальна чисельність в'язнів сягає рекордних 11 мільйонів по всьому світу, тоді як понад 124 держави повідомляють про переповненість своїх в'язниць. В усьому світі пандемія виявила та ще більше посилила згубні наслідки хронічної переповненості у місцях позбавлення волі.

Ситуація з пандемією COVID-19 вимагає від держав рішучих дій в частині зменшення чисельності в'язнів, що є однією з необхідних передумов попередження спалаху коронавірусу на території в'язниці та в суспільстві. Таким чином, держави повинні обмежити кількість нових відправлень до в'язниці та прискорити звільнення певних категорій ув'язнених, при цьому не ставлячи під загрозу громадську безпеку. Хоча пріоритет слід віддавати тим верствам населення, які є вразливими перед COVID-19, цих заходів може бути недостатньо для забезпечення ефективного контролю COVID-19. Відтак державам рекомендується розглянути можливість використання заходів, не пов'язаних із позбавленням волі¹, збільшив кількість категорій осіб, які мають право на заходи, не пов'язані з позбавленням волі.

В'язниці, як відомо, є епіцентрами інфекційних захворювань, де віруси добре визрівають і поширюються, а в переповнених тюрмах цей процес прискорюється ще більше. У контексті COVID-19 переповненість заважає ефективному виконанню заходів попередження та контролю спалаху в місцях позбавлення волі. Переповнені місця позбавлення волі мають обмежений простір, часто високий рівень антисанітарії та поганий доступ до медичної допомоги. Дотримання умов соціального дистанціювання, регулярного миття рук і дезінфекції є надзвичайно важким або взагалі неможливим. Таким чином, ризик масового зараження високий як для затриманих, так і для персоналу в'язниці. Оскільки стан здоров'я ув'язнених, як правило, гірший ніж у решти населення, вони наражаються на більш високий ризик ускладнень і смерті від COVID-19. Станом на початок червня 2020 року в'язниці 78 країн зареєстрували 68 989 підтверджених випадків COVID-19, а у 33 країнах – 1 106 смертних випадків.² Ці цифри, скоріше за все, є консервативними оцінками через брак тестів і заниження поданих даних.

Питання охорони здоров'я в пенітенціарних установах широко вважається взаємопов'язаним із громадським здоров'ям. В'язниці можуть виступати інкубаторами та підсилювачами інфекційного захворювання, поширюючи розповсюдження вірусу поза її межами. Спалах COVID-19 у в'язницях врешті-решт вплине на поширення вірусу в суспільстві та спричинить величезне навантаження на систему охорони здоров'я.

Цей Довідковий документ спрямований на допомогу суб'єктам системи кримінального правосуддя для запобігання поширенню COVID-19. З цією метою в документі викладені основні принципи, яких слід дотримуватися при розгляді можливого застосування альтернатив, які не передбачатимуть позбавлення волі, в контексті COVID-19. Основна увага приділяється трьом стадіям процесу кримінального судочинства, на яких можуть застосовуватися заходи, не пов'язані з позбавленням волі: (а) стадія досудового розслідування, (б) стадія судового розгляду та винесення вироку, (в) післясудова стадія.

Оскільки переповненість в'язниць є однією з найсерйозніших проблем, з якою стикаються пенітенціарні системи впродовж останніх десятиліть, цей документ також має на меті запропонувати широкий спектр ефективних альтернативних ув'язненню механізмів, доступних для суб'єктів системи правосуддя, для системного вирішення проблеми переповненості. Такі альтернативи допомагають забезпечити ефективне управління в'язницями, громадську безпеку, права людини та економічну ефективність.

Цей Довідковий документ базується на застосовних міжнародних документах, включаючи:

- Міжнародний пакт про громадянські та політичні права (МПГПП)³
- Конвенції ООН проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання (КПК ООН)⁴
- Мінімальні стандартні правила ООН щодо поводження з ув'язненими («Правила Нельсона Мандели»)⁵
- Мінімальні стандартні правила ООН щодо заходів, не пов'язаних із тюремним ув'язненням («Токійські правила»)⁶
- Правила ООН щодо поводження з жінками-ув'язненими та заходів покарання для жінок-правопорушників, не пов'язаних із позбавленням волі («Бангкокські правила»)⁷

2. КЕРІВНІ ПРИНЦИПИ

Рішення щодо застосування заходів, пов'язаних або не пов'язаних із позбавленням волі, ставлять під питання та вимагають знаходження балансу між трьома категоріями інтересів: права обвинуваченого чи правопорушника (свобода, безпека, справедливий суд та здоров'я), права жертви (безпека, справедливість та відшкодування) та законна стурбованість суспільства (громадська безпека, громадський порядок та здоров'я).

Досягаючи цього балансу, прокурори, судді, пенітенціарні служби та інші суб'єкти системи правосуддя повинні спиратись у своїх рішеннях на фундаментальні принципи міжнародного права, особливо на міжнародне право в галузі прав людини. Виконуючи свої обов'язки, суб'єкти системи кримінального правосуддя часто стикаються з громадським тиском або неправомірним втручанням у процес кримінального судочинства, яке стає ще більш помітним у кризові періоди. Однак важливо, щоб вони не піддавалися такому тиску чи втручанням, а натомість зберігали цілісність процесу відправлення правосуддя та захищали права людини.

Більшість держав світу вже тривалий час затьмарюють свою репутацію надмірним використанням практик попереднього ув'язнення та позбавлення волі, тоді як їх в'язниці постійно страждають від високого рівня переповненості. Значною мірою це є наслідком того, що держави вдаються до позбавлення волі як до першої відповіді на всі види злочинності та соціальних явищ, нехтуючи основоположними принципами прав людини. Криза COVID-19 тільки підкреслила ці недоліки.

Для ефективної боротьби з пандемією, вкрай важливо, щоб держави та їхні органи кримінального правосуддя чітко дотримувались тих принципів, які становлять основу суспільств, заснованих на принципах верховенства права та дотримання прав людини. Це вимагатиме надання переваги заходам, не пов'язаним із позбавленням волі, відповідно до Мінімальних стандартних правил ООН щодо заходів, не пов'язаних із в'язницьним ув'язненням («Токійські правила»). Приймаючи рішення про застосування відповідної санкції чи заходу за певний проступок, держави повинні робити ретельні оцінки, керуючись такими основними принципами:

А. Принцип законності, необхідності та пропорційності

Будь-які обмеження прав людини повинні бути передбачені законом, необхідними в демократичному суспільстві та пропорційними переслідуваній законній меті.

Принципи законності, необхідності та пропорційності повинні лежати в основі будь-якого рішення про затримання, ув'язнення особи або застосування щодо неї заходів, не пов'язаних із позбавленням волі. Рішення щодо позбавлення волі завжди повинні виноситися виключно на основі підстав та відповідно до встановлених законом процедур. Ці підстави та процедури повинні мати чіткі визначення для уникнення неправильних тлумачень, які можуть уможливити випадки надмірного або свавільного затримання. Крім того, будь-який захід, пов'язаний або не пов'язаний із позбавленням волі, повинен бути необхідним і пропорційним тяжкості злочину. Попереднє ув'язнення завжди має бути крайнім заходом, до якого слід вдаватися лише після ретельної оцінки інших ефективних та менш обмежувальних заходів.

Крім того, будь-яке позбавлення волі повинно захищати затриману особу від свавілля. Поняття «свавілля» тлумачиться як таке, що включає елементи недоречності та несправедливості, а також відсутність передбачуваності, належної правової процедури, обґрунтованості, необхідності та пропорційності. Наприклад, рішення про попереднє ув'язнення особи буде свавільним, якщо воно не підлягає періодичній переоцінці підстав продовження утримування під вартою. Аналогічно, рішення про покарання у вигляді позбавлення волі за незначне правопорушення можна вважати свавільним із точки зору обґрунтованості та пропорційності, якщо така особа має поганий стан здоров'я, а, отже, є вразливою перед COVID-19.

Міркування щодо COVID-19: У нинішніх умовах органи, відповідальні за прийняття рішення про попереднє ув'язнення, повинні приділяти додаткову увагу при застосуванні принципів необхідності та пропорційності. Крім того, обставини, які можуть підвищити ступінь вразливості підозрюваних або обвинувачених через їхній вік або супутні захворювання, повинні бути належним чином враховані при оцінці пропорційності затримання в поєднанні з іншими важливими чинниками, такими як громадська безпека. На етапі винесення вироку та після органам влади також слід вводити мінімально обмежувальні заходи для досягнення законних цілей, як зазначено вище. Враховуючи посилення обмежень у частині охорони здоров'я, контакту з навколишнім світом та змістовну діяльність, позбавлення волі посилить суворість покарання на додаток до тюремного вироку. Це також має наслідки для принципу пропорційності. Наприклад, принцип пропорційності буде недотриманий, якщо особу з дуже коротким тюремним вироком відправити до в'язниці, де його/її поганий стан здоров'я буде ще більше погіршений через COVID-19.

В. Принцип недискримінації та увага до питань вразливості

Всі люди є рівними перед законом і мають право без будь-якої дискримінації на рівний захист закону. В цьому відношенні всякого роду дискримінація повинна бути заборонена законом, і закон повинен гарантувати всім особам рівний і ефективний захист проти дискримінації за будь-якою ознакою, як-от: раса, колір шкіри, стать, мова, релігія, політичні чи інші переконання, національне чи соціальне походження, майновий стан, народження чи інші обставини.

(Міжнародний пакт про громадянські та політичні права, Стаття 26)

У контексті кримінального правосуддя заборона дискримінації є актуальною для цілої низки прав, зокрема права на справедливий суд, свободу та безпеку, а також свободу від катувань та інших нелюдських або таких, що принижують людську гідність, видів поводження та покарання. Рішення, пов'язані із затриманням чи ув'язненням, не повинні виноситися на дискримінаційних засадах, таких як раса, колір шкіри, стать, вік, мова, релігія, політичні або інші переконання, національне чи соціальне походження, майновий стан, народження чи інші обставини.⁹ В цьому документі дискримінація означає будь-яке розрізнення, виняток, обмеження чи перевагу, оснований на будь-якій із перелічених ознак, метою або наслідком яких є знищення або применшення визнання чи використання прав на рівних засадах.

Крім того, цей принцип передбачає зобов'язання вживати заходів позитивної дискримінації, спрямованих на викоренення або усунення умов, які спричиняють або підбурюють до актів дискримінації. З цією метою держави повинні приділяти особливу увагу питанню вразливості в'язнів, наприклад, поганому стану здоров'я, та застосовувати диференційований підхід до людей, кожна з яких мала свою, відмінну від іншої людини ситуацію, з метою виправлення фактичної нерівності. Заходи, пов'язані з попередженням та контролем COVID-19 у в'язницях, також повинні суворо відповідати принципу заборони дискримінації.

Міркування щодо COVID19: Жодне рішення щодо тримання під вартою, позбавлення волі або заходів, не пов'язаних із позбавленням волі, на стадіях досудового розслідування, винесення вироку та після винесення вироку в процесі кримінального судочинства не повинні мати дискримінаційний характер. Наприклад, дискримінацією буде вважатись загальне виключення окремих ув'язнених зі списку на дострокове звільнення або помилування через їхні релігійні чи політичні переконання. Такі рішення повинні ґрунтуватися лише на законних критеріях та ретельній індивідуальній оцінці ступеню ризику та вразливості.

Крім того, конкретні обставини, які можуть зробити особу особливо вразливою під час COVID-19, повинні бути належним чином враховані при вирішенні питання про відправлення до місця позбавлення волі або звільнення з-під варти. У цьому відношенні особливо вразливими категоріями слід вважати дітей, вагітних жінок і людей похилого віку, а також осіб із серйозними супутніми захворюваннями, пов'язаними з високим ризиком тяжкого захворювання на COVID-19. Стосовно цих категорій високого ризику, згідно з рекомендаціями Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ), потрібно вжити заходів позитивної дискримінації.¹⁰

С. Принцип гуманного поводження

Ніхто не повинен зазнавати катувань або жорстоких, нелюдських або такого, що принижує гідність, поводження або покарань. Всі особи, позбавлені волі, мають право на гуманне поводження та повагу їх гідності, властивій людській особистості.

(Міжнародний пакт про громадянські та політичні права, Стаття 7 та 10)

Судові адміністратори повинні дотримуватися основоположного принципу повсякчасного поважного ставлення до осіб, позбавлених волі, з огляду на їхню гідність, притаманну людській особі, та значущість як людей, не залежно від того, чи таку особу підозрюють, звинувачують або засуджують у злочині. Це також означає, що жодна особа ніколи не повинна зазнавати катувань або жорстокого, нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження або покарання. Натомість слід захищати кожного від такого жорстокого поводження та ставитись із повагою до їх людської гідності. Цей абсолютний принцип необхідно дотримуватись протягом усього процесу кримінального судочинства з моменту арешту і до остаточного звільнення.

Держави та їх системи кримінального правосуддя також повинні вживати конкретних заходів для запобігання будь-якій формі жорстокого поводження з особами, які перебувають під їх захистом. Такі заходи особливо важливі для мінімізації серйозного ризику нелюдського або принизливого поводження під час ув'язнення, а в умовах хронічної переповненості й поготів. Якщо держава не може гарантувати гуманне поводження з особами, які перебувають під її опікою, наприклад, тому що можливе позбавлення волі заподіє сильного болю та страждань людині через її вже існуюче захворювання, тоді варто розглянути та віддавати перевагу застосуванню санкцій, не пов'язаних із триманням під вартою, замість попереднього ув'язнення.

Міркування щодо COVID-19: У існуючому контексті COVID-19 слід дотримуватися принципу гуманного поводження, наприклад, у тих випадках, коли відповідальні органи вбачають ризик заподіяння людині болю та страждань чи іншої серйозної шкоди внаслідок відправлення такої людини до місця позбавлення волі або подальшого тримання під вартою. Для забезпечення гуманного поводження органи влади повинні також враховувати сучасні умови тримання під вартою, такі як хронічна переповненість, погані санітарні умови, ризик зараження та будь-які індивідуальні фактори ризику для здоров'я.

3. ЗАХОДИ, НЕ ПОВ'ЯЗАНІ З ПОЗБАВЛЕННЯМ ВОЛІ, НА СТАДІЇ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ¹¹

Загальне правило передбачає, що людина повинна мати право на свободу та не утримуватись під вартою в очікуванні судового розгляду.¹² Попереднє ув'язнення слід застосовувати як крайній захід¹³ і тільки коли таке застосування відповідає принципу законності, необхідності та пропорційності.¹⁴ Дотримання цього фундаментального принципу є як ніколи важливим для протидії поширенню COVID-19. Втім у багатьох країнах світу досудове тримання під вартою часто не застосовується надмірно та свавільно, а не як виняток. Як результат, попередньо ув'язнені становлять понад половину світової чисельності в'язнів.¹⁵

Органи, відповідальні за прийняття рішення про попереднє ув'язнення, повинні належним чином врахувати аспекти судового процесу та громадської безпеки, а також конкретні обставини, пов'язані з COVID-19. Зокрема, оцінюючи необхідність і пропорційність тримання під вартою, вони повинні враховувати стан здоров'я обвинуваченого, включаючи, чи підтвердились підозри зараження обвинуваченого на COVID-19 або ні, чи належить він/вона до групи високого ризику, а також можливі наслідки тримання під вартою для здоров'я обвинуваченого. Крім того, слід брати до уваги спроможність в'язниці приймати нових затриманих, а також потенційні наслідки приймання нових в'язнів на умовах тримання під вартою, які впливатимуть на всіх, хто знаходиться на території місця позбавлення волі. Необхідність розгляду безпрецедентних проблем у сфері охорони здоров'я повинна зробити попереднє ув'язнення ще рідшою мірою в часи COVID-19.

Рішення про попереднє ув'язнення або його продовження повинні періодично переглядатися судом чи іншим компетентним органом. Такі судові перегляди повинні невідкладно встановити, чи є попереднє ув'язнення – або продовження строку попереднього ув'язнення – законним, необхідним та пропорційним, чи застосовувати альтернативні заходи, які не передбачатимуть позбавлення волі, або чи треба звільнити ув'язненого. Затриманим слід в рівній мірі надати право вимагати перегляду законності їхнього утримання з огляду на ситуацію з COVID-19 у в'язницях. Оскільки ситуація зі спалахом COVID-19 стрімко розвивається і може раптово змінитися в частині заходів охорони здоров'я та умов ув'язнення, органи влади повинні пильно стежити за розвитком ситуації та коригувати свої рішення, щоб ефективно реагувати на порушення прав людини та проблеми громадського здоров'я.

З метою обмеження практик попереднє ув'язнення слід шукати та впроваджувати ефективні альтернативи, не пов'язані з позбавленням волі. Серед заходів альтернативних попередньому ув'язненню, які не передбачатимуть позбавлення волі, можна виділити такі:

Альтернативи попередньому ув'язненню, не пов'язані з позбавленням волі

- a. Домашній арешт
- b. Зобов'язання звітувати
- c. Обмеження залишити або відвідувати визначене місце без дозволу
- d. Зберігання проїзних документів відповідними органами влади
- e. Звільнення під заставу або підписку про невіїзд
- f. Нагляд уповноваженим органом
- g. Нагляд за допомогою електронних засобів

Приклади заходів, не пов'язаних із позбавленням волі, вжитих у контексті COVID-19:

Індія: Пенітенціарні установи Індії планують **звільнити** щонайменше 34 000 в'язнів, як попередньо ув'язнених, так і засуджених, на умовах **тимчасового звільнення під заставу та умовно-дострокового звільнення через надзвичайну ситуацію** після того, як Верховний суд наказав усім штатам розглянути ці форми дострокового звільнення для зменшення переповненості.¹⁶

Йорданія: 1 500 **попередньо затриманих за злочини проти основ національної безпеки**, були **звільнені** Судом з питань державної безпеки.¹⁷

Нідерланди: **Попереднє ув'язнення було призупинено** для певних осіб, які успішно навели аргументи на користь свого звільнення в індивідуальному порядку за станом здоров'я.

4. ЗАХОДИ, НЕ ПОВ'ЯЗАНІ З ПОЗБАВЛЕННЯМ ВОЛІ, НА СТАДІЇ СУДОВОГО РОЗГЛЯДУ ТА ВИНЕСЕННЯ ВИРОКУ¹⁸

Стадія судового розгляду та винесення вироку у кримінальному провадженні – це важлива нагода застосовувати заходи, не пов'язані з позбавленням волі. Такі заходи особливо доцільні у випадках проступків, незначних злочинів, пов'язаних із наркотичними речовинами, та незначних ненасильницьких злочинів. Рішення про заходи, не пов'язані з позбавленням волі, повинні прийматися судовим органом із урахуванням реабілітаційних потреб правопорушника, захисту суспільства та інтересів потерпілого.¹⁹

Заміна коротких тюремних вироків санкціями, які не передбачають позбавлення волі (заходами громадського впливу), може безпосередньо та суттєво сприяти зменшенню осіб, що потрапили до в'язниці. Вдаватись до позбавлення волі слід лише тоді, коли будь-який інший захід буде недостатнім з огляду на тяжкість правопорушення.²⁰ Для менш серйозних правопорушень слід розглянути можливість застосування широкого спектру санкцій, не пов'язаних із позбавленням волі, передбачених кримінальним законодавством, які б відповідали конкретному виду правопорушення і враховували індивідуальні обставини кожного правопорушника.

У нинішньому контексті COVID-19 багато держав вважають кримінальним злочином недотримання таких заходів охорони здоров'я, як карантин або комендантська година, та карають порушників тюремного ув'язнення. Оскільки в'язниці є розсадниками різних інфекцій, такі заходи суперечать меті, якої ці країни покликані служити, зокрема, охорона здоров'я населення, оскільки вони продовжують збільшувати кількість нових ув'язнень. Ув'язнення не обов'язково повинно бути результатом порушення заходів боротьби з COVID-19; натомість такі порушення слід вирішувати шляхом накладання пропорційних санкцій, не пов'язаних із ув'язненням, таких як штрафи.

Судовий орган може вжити цілу низку наявних альтернативних заходів, не пов'язаних із позбавленням волі, в залежності від обставин кожної окремої справи, зокрема:

Альтернативи ув'язненню, не пов'язані з позбавленням волі, на стадії судового розгляду та винесення вироку

- a. Сплата штрафів
- b. Винесення вироку з призупиненням або відстроченням виконання (під наглядом або без нагляду), включаючи:
  - Безумовне призупинення виконання (безумовне звільнення)
  - Умовне призупинення виконання (умовне звільнення)
- c. Передача на поруки або здійснення судового нагляду
- d. Залучення до громадських робіт
- e. Заміна кримінальної відповідальності альтернативними видами виправного впливу для певних категорій правопорушників (психічно хворі, споживачі наркотиків)

Приклади заходів, не пов'язаних із позбавленням волі, вжитих у контексті COVID-19:

Малайзія: Влада **припинила винесення покарань у вигляді позбавлення волі** за порушення Наказу щодо контролю за пересуванням.²¹

Норвегія: **Нові відправлення** засуджених до в'язниць були **призупинені**.²²

Таїланд: Департамент виправних установ **призупинив винесення вироків у вигляді позбавлення волі**.²³

США: Генеральний прокурор доручив Федеральному бюро в'язниць **частіше** застосовувати практику **домашнього ув'язнення** для в'язнів у відповідних випадках.²⁴

5. ЗАХОДИ, НЕ ПОВ'ЯЗАНІ З ПОЗБАВЛЕННЯМ ВОЛІ, НА ПІСЛЯСУДОВІЙ СТАДІЇ²⁵

Застосування заходів, не пов'язаних із позбавленням волі, на післясудовій стадії є важливим інструментом зменшення чисельності в'язнів у тюрмах. Компетентні органи повинні передбачити в законодавчій базі своєї країни альтернативні заходи на стадії після винесення вироку. Можливість скорочення строку ув'язнення та звільнення правопорушників із в'язниці в рамках програми, яка не передбачає тримання під вартою, повинна розглядатися якомога швидше, особливо з огляду на пандемію COVID-19.

Водночас кожне рішення щодо звільнення правопорушника повинно бути результатом ретельного аналізу ризиків, на які наражається правопорушник, якщо він/вона залишається у в'язниці, та загрози, яку правопорушник може становити для суспільства після звільнення. Хоча пандемія вимагає швидкого реагування на зменшення чисельності в'язнів у тюрмах, рішення повинно виноситися з дотриманням чітких процедур і критеріїв і не бути свавільним.

У питаннях звільнення пріоритет слід надавати особам з конкретних категорій ризику, таким як діти, вагітні жінки та люди похилого віку, а також особам, що мають супутні медичні захворювання, які підвищують ризик виникнення COVID-19. Крім того, сфера застосування заходів, не пов'язаних із позбавленням волі, повинна також поширюватися на інших ув'язнених у рамках загального плану зменшення чисельності в'язнів у пенітенціарних установах із метою розширення можливостей ефективного запобігання та контролю COVID-19 у в'язницях та в суспільстві в цілому.

Також слід дати чітке визначення критеріям надання дострокового або умовно-дострокового звільнення та пояснити їх ув'язненим розумною мовою. Такі критерії також мінімізують ризик зловживання дискреційними повноваженнями з боку компетентних органів і дають змогу ув'язненим докладати подальших зусиль для отримання звільнення з розумінням критеріїв, яким їм потрібно відповідати. Це особливо важливо, коли виконавчі органи помилують ув'язнених без участі судових органів або прокуратури.

Вкрай важливо, щоб ув'язнені були достатньо поінформовані в усній і письмовій формі про процедури та умови, яких необхідно дотримуватися, щоб мати право на будь-який захід, не пов'язаний із позбавленням волі, або звільнення. Якщо звільнення є умовним, тоді постраждала особа повинна надати проінформовану згоду. Ув'язнений також повинен бути поінформований про своє право запросити перегляд відповідних рішень.

На останок, відповідним органам рекомендується встановити систему перегляду правового статусу ув'язнених, наприклад, шляхом судової інспекції. Такі перегляди допомагають визначити тих, хто вже відбув свій вирок, та вразливих в'язнів, таких як ув'язнені з високим рівнем ризику захворювання на COVID-19, неповнолітні та жінки з маленькими дітьми, позбавлення волі яких слід уникати наскільки це можливо.

Найбільш поширеними заходами, не пов'язаними з позбавленням волі, які можна брати до уваги та застосувати, є такі:

Альтернативи ув'язненню, не пов'язані з позбавленням волі, на післясудовій стадії

- a. Умовно-дострокове звільнення
- b. Тимчасове звільнення
- c. Звільнення з гуманних міркувань
- d. Помилування або амністія
- e. Нагляд за допомогою електронних засобів

А. Умовно-дострокове звільнення

Умовно-дострокове звільнення це дострокове звільнення засуджених в'язнів на індивідуальних умовах, які покладаються після звільнення. Умовно-дострокове звільнення може бути обов'язковим, якщо воно автоматично застосовується після відбування мінімального строку або фіксованої частки покарання, або воно може бути дискреційним, якщо після відбування певного строку покарання потрібно виносити рішення про умовне звільнення або продовження ув'язнення. Умовно-дострокове звільнення завжди супроводжується загальною умовою про те, що ув'язнений повинен утримуватися від участі у злочинних діях. Інші умови можуть бути встановлені в обсязі, необхідному для його/її успішної соціальної реінтеграції.

У контексті COVID-19 ефективною практикою є дострокове звільнення ув'язнених, яким залишився 1-6 місяців, за умови, що вони є ув'язненими з низьким рівнем ризику.

Приклади заходів, не пов'язаних із позбавленням волі, вжитих у контексті COVID-19:

Індонезія: 36 500 ув'язнених звільнені достроково, зокрема **засуджені за незаконну діяльність, пов'язану з наркотиками**, які вже відбули 5-10 років покарання, ув'язнені **старше 60 років**; засуджені з **хронічними захворюваннями**; в'язні, які відбули **дві третини** покарання, та неповнолітні, які відбули **половину покарання**.²⁶

Ліван: 559 ув'язнених, яким залишилося **менше ніж 6 місяців** до кінця ув'язнення, були звільнені достроково.²⁷

Нігерія: Достроково звільнені 3 751 ув'язнених, які відбули вже 3 та більше років та яким **залишилося менше ніж 6 місяців**; в'язні **старше 60 років**; особи з **психічними розладами** або **смертельними захворюваннями**; **вагітні жінки**; ув'язнені, які мають **опцію сплатити штраф** на суму не більше 50 000 нігерійських найр, які не очікують розгляду справи.²⁸

Шотландія: 450 ув'язнених, засуджених **до 18 місяців або менше** і яким **залишилось 90 днів або менше**, отримають право на дострокове звільнення.

В. Тимчасове звільнення

Ув'язнених можна тимчасово звільнити, перервавши відбування покарання у вигляді тюремного ув'язнення. Таке звільнення надається у виняткових випадках, наприклад, коли ув'язнений не може відбутися покарання через поганий стан здоров'я, або коли тривале ув'язнення сильно погіршить стан його/її здоров'я.

У нинішньому контексті COVID-19 ефективною практикою є тимчасове умовне звільнення ув'язнених на обмежений період часу, поки пандемія становить серйозну загрозу їхньому здоров'ю. Це може бути застосовано до ув'язнених із більш тривалими строками покарання, які мають серйозні супутні захворювання (наприклад, хвороби серця, печінки, нирок або легенів, діабет чи інші захворювання відповідно до класифікації ВООЗ), що можуть загрожувати їхньому здоров'ю у разі зараження COVID-19. Тимчасове звільнення вимагає, щоб ув'язнений взагалі не становив ризику для суспільства або малого ризику.

Приклади заходів, не пов'язаних із позбавленням волі, вжитих у контексті COVID-19:

Колумбія: 10 850 в'язнів будуть тимчасово звільнені та поміщені під домашній арешт. Право на тимчасове звільнення мають **вагітні жінки** та **матері з дітьми до 3-х років**.²⁹

Ірландія: Тимчасове звільнення було надано 585 ув'язненим, які, згідно з оцінками, **не представляють загрози для громадськості**.³⁰

С. Звільнення з гуманних міркувань

Як правило, в'язниці, не є придатними місцями для проживання та догляду за в'язнями, які мають серйозні проблеми зі здоров'ям або інвалідністю, за людьми похилого віку та за особами, що мають особливі потреби або смертельні хвороби. Звільнення з міркувань гуманності слід розглядати щодо осіб, які не несуть загрози для суспільства і чий вік, інвалідність або стан здоров'я серйозно ускладнить їхнє перебування в умовах ув'язнення, особливо в контексті COVID-19, тим самим збільшуючи ступінь тяжкості покарання.

В умовах нинішньої ситуації з пандемією найкращою практикою є розгляд питання про звільнення з гуманних міркувань ув'язнених, які або мають смертельну хворобу, або стан здоров'я яких настільки тяжкий, що потенційне зараження на COVID-19 може мати вкрай тяжкі або навіть смертельні наслідки.

Приклади заходів, не пов'язаних із позбавленням волі, вжитих у контексті COVID-19:

США: Національні суди звільнили окремих в'язнів з гуманних міркувань, у тому числі і через COVID-19, оскільки вони страждають на **хронічний синусит**, що впливає на їхню здатність дихати,³¹ **хронічне обструктивне захворювання легень**,³² або поєднання **астми, високого артеріального тиску та діабету**.³³

Д. Помилування або амністія

У багатьох країнах існують президентські або королівські програми помилування, а в інших країнах помилування або звільнення ув'язнених може відбуватись відповідно до закону, спрямованого на конкретні категорії в'язнів або правопорушення. Помилування, як правило, є індивідуальними актами милосердя, наприклад, для осіб, які не придатні для тривалого ув'язнення через серйозні фізичні обмеження або через можливий, згідно з прогнозами, летальний випадок впродовж короткого періоду часу.

Результатом помилування може бути звільнення в'язня після відбування певної, а часто значної, частки покарання або заміна смертної кари довічним ув'язненням. Для цілей ефективності правила та процедури, що стосуються заяв про помилування, повинні містити чіткі формулювання, а ув'язнені повинні мати доступ до юрисконсульту та, де це доречно, юридичної підтримки, щоб вони могли допомогти із заповненням заяви. Помилування ніколи не можуть надаватися особам, засудженим за звинуваченням у геноциді, злочини проти людства або серйозні порушення прав людини, оскільки це фактично призвело б до безкарності.³⁴ Також помилування не може застосовуватися на дискримінаційних підставах, наприклад, коли певні категорії ув'язнених, як-от політичні в'язні, невинувато виключаються зі списку на помилування.

У контексті COVID-19 можливість помилування повинна бути розглянута для осіб, засуджених за ненасильницькі чи незначні правопорушення, а також для осіб, що мають супутні медичні захворювання, які посиляться через COVID-19.

Приклади заходів, не пов'язаних із позбавленням волі, вжитих у контексті COVID-19:

Буркіна-Фасо: 1 207 ув'язнених були помилувані на підставі **похилого віку, стану здоров'я** та **закінчення половини покарання**, за вирахуванням засуджених за звинуваченням в організованій злочинності або тероризмі.³⁵

Ефіопія: Президент помилував 4 011 в'язнів, засуджених за **незначні злочини**, які відбували покарання строком **до 3 років**, та **в'язнів, яких вже скоро мали звільнити**.³⁶

Марокко: Король помилував 5 645 в'язнів як запобіжний захід відповідно до критеріїв **віку, поганих санітарних умов, тривалості покарання** та через **зразкову поведінку**.³⁷

Е. Нагляд за допомогою електронних засобів

Нагляд за допомогою електронних засобів – це метод нагляду або відстеження осіб, які були достроково та тимчасово звільнені. Цей захід переважно застосовується до осіб, засуджених за незначний, ненасильницький злочин і переважно застосовується у країнах із середнім або високим рівнем доходу, оскільки цей захід досить коштовний.

У контексті COVID-19 нагляд за допомогою електронних засобів буде особливо актуальним для тих категорій ув'язнених, які мають супутні медичні захворювання, визначені ВООЗ як фактори ризику, які не становлять загрозу для суспільства, і стосовно яких винесення домашнього арешту не суперечить законним інтересам потерпілого чи суспільства.

Приклади заходів, не пов'язаних із позбавленням волі, вжитих у контексті COVID-19:

Польща: До 12 000 ув'язнених, **які відбувають покарання до одного року**, мають право залишити в'язницю для відбування покарання вдома під наглядом за допомогою електронних засобів.³⁸

6. ВИСНОВОК

Переважає більшість в'язниць у всьому світі залишається переповненими, незважаючи на постійні заклики до держав з боку міжнародних, регіональних та національних установ вжити ефективних заходів щодо зменшення кількості ув'язнених у в'язницях. Переповненість має негативний вплив на умови тримання під вартою та можливості забезпечення гуманного поводження з особами, позбавленими волі. Це також впливає на фізичне та психічне самопочуття ув'язнених, загострюючи вже наявні проблеми з психічним і фізичним здоров'ям і збільшує ризик передачі інфекційних захворювань. З огляду на усі ці чинники, COVID-19 створює величезні виклики для керівництв в'язниць у світі.

Скорочення чисельності в'язнів у місцях тримання під вартою та тюрмах є необхідною передумовою ефективності будь-якої стратегії запобігання та контролю спалаху COVID-19. У переповнених в'язницях неможливо застосовувати заходи охорони здоров'я без попереднього впровадження низки ефективних заходів протягом усього процесу кримінального судочинства для вирішення проблеми переповнення. Спектр можливих рішень буде залежати від законодавчої бази кожної окремої країни, а також від політичних, економічних та соціальних умов на місцях.

Зменшення переповнення в'язниць – це спільна відповідальність прокурорів, суддів, пенітенціарних служб, служб пробації та інших відповідних суб'єктів системи кримінального правосуддя. Заходи необхідно вживати та застосовувати на всіх стадіях процесу кримінального судочинства. Отже, держави повинні передбачити такі заходи у своїх політиках та планах щодо запобігання та контролю COVID-19 у в'язницях і в цілому в суспільстві.

Ця пандемія виділила та поглибила вже існуючі нерівності та розбіжності в нашому суспільстві, як всередині, так і поза стінами в'язниць. Вона оголила недоліки практик, парадигм та логіки систем кримінального правосуддя по всьому світу, наочно показавши глухі кути та страшні гуманітарні наслідки нашої залежності від практик позбавлення волі.

Пандемія також є історичною можливістю для держав, затьмарених надмірним застосуванням попереднього затримання та ув'язнення, переглянути свої практики кримінального правосуддя, щоб гарантувати, що позбавлення волі стане винятком, а не правилом. Негайні дії та втілення нових рішень є обов'язком кожної зацікавленої сторони.

КІНЦЕВІ ВИНОСКИ

- 1 Мінімальні стандартні правила ООН стосовно заходів, не пов'язаних із в'язницьним ув'язненням («Токійські правила»), Документ ООН A/45/110, 14 грудня 1990 р. Доступ за посиланням: <https://www.ohchr.org/Documents/ProfessionalInterest/to-kyorules.pdf>
- 2 Інформаційне видання «Prison Insider» <https://www.prison-insider.com/en/articles/cartographie-du-coronavirus-en-prison>, останнє оновлення 8 червня 2020 р.
- 3 Міжнародний пакт про громадянські та політичні права (МПГПП), документ ООН U.N. Doc. A/2200A(XXI), 16 грудня 1966 р. Доступ за посиланням: <https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/ccpr.aspx>
- 4 Конвенція ООН проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання (КПК ООН), Документ ООН A/39/46, 10 грудня 1984 р. Доступ за посиланням: <https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/cat.aspx>
- 5 Мінімальні стандартні правила ООН щодо поводження з ув'язненими («Правила Нельсона Манделі»), Документ ООН A/RES/70/175, 17 грудня 2015 р. Доступ за посиланням: https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/Nelson_Mandela_Rules-E-ebook.pdf
- 6 Мінімальні стандартні правила ООН стосовно заходів, не пов'язаних із в'язницьним ув'язненням («Токійські правила»), Документ ООН A/45/110, 14 грудня 1990 р. Доступ за посиланням: <https://www.ohchr.org/Documents/ProfessionalInterest/to-kyorules.pdf>
- 7 Правила ООН щодо поводження з жінками-ув'язненими та заходів покарання для жінок-правопорушників, не пов'язаних із позбавленням волі («Бангкокські правила»), Документ ООН A/RES/65/229, 16 березня 2011 р. Доступ за посиланням: https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/Bangkok_Rules_ENG_22032015.pdf
- 8 Мінімальні стандартні правила ООН щодо відправлення правосуддя стосовно неповнолітніх («Пекінські правила»), Документ ООН A/RES/40/33, 29 листопада 1985 р. Доступ за посиланням: <https://www.ohchr.org/Documents/ProfessionalInterest/beijing-rules.pdf>
- 9 МПГПП, Стаття 2.
- 10 Інформація доступна за посиланням: <https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019>
- 11 Відповідно до Мінімальних стандартних правил ООН щодо заходів, не пов'язаних із в'язницьним ув'язненням («Токійські правила»).
- 12 МПГПП, Стаття 9,3.; Звід принципів ООН щодо захисту всіх осіб, які піддаються затриманню чи ув'язненню в будь-якій формі, Принцип 39; Документ ООН A/RES/43/173, 9 грудня 1988, доступ за посиланням: <https://www.ohchr.org/Documents/ProfessionalInterest/bodyprinciples.pdf>
- 13 Міжнародний пакт про громадянські та політичні права, Стаття 9(3); Токійські правила, Правило 6(1); Звід принципів ООН щодо захисту всіх осіб, які піддаються затриманню чи ув'язненню в будь-якій формі, Принцип 39.
- 14 Комітет ООН з прав людини, Загальний коментар № 35 до Статті 9 МПГПП, пункт 12. Доступ за посиланням: https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CCPR%2fC%2fGC%2f35&Lang=en
- 15 Онлайн база даних «World Prison Brief» Інституту з дослідження політики у сфері злочинності та правосуддя, <https://www.prisonestudies.org/> 16 Онлайн ЗМІ «The Print», опубліковано 31.03.2020
- 17 <https://www.thenational.ae/world/mena/jordan-announces-sweeping-new-measures-to-combat-coronavirus-1.993768> 18 Відповідно до Мінімальних стандартних правил ООН щодо заходів, не пов'язаних із в'язницьним ув'язненням («Токійські правила»).
- 19 Токійські правила, Правило 8(1).
- 20 Рада Європи, Рекомендація Комітету міністрів № R(99) 22, 30 вересня 1999 р. Доступ за посиланням: <https://rm.coe.int/168070c8ad>
- 21 <https://www.icrc.org/en/document/malaysia-swift-action-authorities-reduces-covid-19-risk-prisons>
- 22 Europris, <https://www.europris.org/covid-19-prevention-measures-in-european-prisons/> accessed on 23/03/2020
- 23 <https://www.thepuketnews.com/over-8-000-prison-terms-suspended-to-ease-overcrowding-during-covid-19-75708.php>
- 24 <https://www.reuters.com/article/us-health-coronavirus-prisons/us-attorney-general-seeks-to-expand-home-confinement-as-coronavirus-spreads-in-prisons-idUSKBN21D2SF>
- 25 Відповідно до Мінімальних стандартних правил ООН щодо заходів, не пов'язаних із в'язницьним ув'язненням («Токійські правила»).
- 26 <https://m.cnnindonesia.com/nasional/20200416152520-20-494204/yasonna-pembebasan-napi-saat-corona-rekomendasi-pbb>
- 27 <https://www.aljazeera.com/news/2020/04/lebanon-prisons-hit-unrest-coronavirus-fears-200407181016398.html>
- 28 https://m.facebook.com/story.php?story_fbid=295620761827295&id=101563864566320#_
- 29 <https://www.dailymail.co.uk/news/article-8168945/Colombia-transfer-10-000-prisoners-house-arrest-control-coronavirus-spread.html>
- 30 <https://www.irishtimes.com/news/ireland/irish-news/coronavirus-nearly-300-extra-prisoners-released-since-start-of-outbreak-1.4216867>
- 31 https://www.fd.org/sites/default/files/covid19/compassionate_release/usvkatev.pdf
- 32 https://www.fd.org/sites/default/files/covid19/compassionate_release/us_v_coker.pdf
- 33 https://www.fd.org/sites/default/files/covid19/compassionate_release/us_v_burrill.pdf
- 34 Інформаційний бюлетень УВКПЛ: COVID-19, переповненість в'язниць і відбування покарань за серйозні порушення прав людини. Доступ за посиланням: <https://www.ohchr.org/EN/Issues/TruthJusticeReparation/Pages/infonotecovid.aspx>
- 35 <https://www.monitor.co.ug/News/World/Burkina-Faso-frees-prisoners-stem-virus-spread/688340-5512766-6gph40/index.html>
- 36 https://en.m.wikipedia.org/wiki/Impact_of_the_COVID-19_pandemic_on_prisons
- 37 <https://www.aa.com.tr/en/africa/moroccan-king-pardons-5-000-prisoners-amid-covid-19-1793159>
- 38 <https://www.thejakartapost.com/news/2020/03/24/poland-to-let-more-prisoners-serve-sentences-at-home-amid-coronavirus.html>

ОВИЙ ДОКУМЕНТ DIGNITY

ЗМЕНШЕННЯ ПЕРЕПОВНЕНОСТІ У МІСЦЯХ ПОПЕРЕДНЬОГО УВ'ЯЗНЕННЯ ТА ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ В КОНТЕКСТІ COVID-19

ЗБІЛЬШЕННЯ ЗАСТОСУВАННЯ ЗАХОДІВ, НЕ ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ ПОЗБАВЛЕННЯМ ВОЛІ

Автор: Тереза Марія Риттер та Каліопі Камбанелла

© 2020 DIGNITY – Данський інститут із протидії катуванням

www.dignity.dk

ISBN: 978-87-93675-30-8 (друковане видання)